

Сандалова О.О.,
*студентка 6 курсу, 7 групи, Інституту
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДИФУЗИЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Анотація. У тезах розглянуто кримінологічний аспект феномену дифузії відповідальності. Проаналізовано взаємозв'язок дифузії відповідальності з «ефектом свідка» та їхній вплив на поведінку людей.

Ключові слова: дифузія відповідальності, ефект свідка, розподіл відповідальності.

Аннотація. В тезах рассмотрен криминологический аспект феномена диффузии ответственности. Проанализирована связь диффузии ответственности с «эффектом свидетеля» и их влияние на поведение людей.

Ключевые слова: диффузия ответственности, эффект свидетеля, распределение ответственности.

Summary. In these examined the criminological aspect of the phenomenon of diffusion of responsibility. The relationship between the diffusion of responsibility and the «bystander effect» and their influence on human behavior are analyzed.

Keywords: diffusion of responsibility, bystander effect, distribution of responsibility.

Поняття дифузії відповідальності є одним із мало розроблених питань в кримінології. Підґрунтям для дослідження дифузії відповідальності можна вважати так званий «ефект свідка» («bystander effect»). Методологічною основою дослідження є твердження, що людський потенціал формується на основі стосунків усередині груп людей, які об'єднуються через спільні інтереси та підтримують неформальні контакти з метою взаємної вигоди та допомоги. Людський потенціал нерозривно пов'язаний з інституційними формаціями, буквально сформованими ними [6].

Динаміка злочинності на протязі останніх років характеризується хвилеподібними коливаннями, які чітко показують виражену тенденцію до зростання злочинності на території нашої держави. Висока складність соціальних систем є безумовною ознакою нелінійності законів залежності станів таких систем від певних зовнішніх та внутрішніх факторів [7].

Вперше він був описаний психологами Джоном Дарлі та Бібом Латане в 1968 році. Їх наукова робота була заснована на випадку Кітті Дженевезе, яку в 1964 році звалтували і вбили просто на вулиці. В ході розслідування виявилось, що свідками події стали 38 людей, але ніхто не зателефонував у поліцію і не втручався цілих пів години.

Звісно, в даному випадку, також зверталася увага на віктимність самої Дженевезе. Але варто зазначити, що навіть, якщо обізнаність місцевих жителів про найбільш небезпечні місця перебування, маршрути пересування і криміногенно неблагополучні райони певним чином знижує ризик стати жертвою злочину, це не може забезпечити людину повністю від непередбачуваного розвитку подій, збігу обставин, неочікуваних зустрічей із злочинцями у звичних місцях[1].

В ході судового розгляду свідки називали різні причини, з яких вони не допомогли Дженевезе: більшість з них казали, що не ба-

жали втручатись (можливо, вважали, що це побутова сварка, або побоювались за свою безпеку), один свідок зізнався, що був занадто втомлений, і ще один, що не знає причини своєї бездіяльності. Насправді ж ними керували не тільки страх і небажання втручатись, а також й наявність інших свідків. Почувши вночі шум з вулиці, ввімкнувши світло і підійшовши до вікна, жителі будинків, розташованих поруч з місцем події, побачили декілька таких самих освітлених вікон. Кожен свідок, усвідомивши, що він не один, припустив, що втрутиться хтось інший[2].

Варто наголосити, що одним із факторів, які пояснюють ефект свідка, є саме дифузія відповідальності. Л. Бікман визначав дифузію відповідальності як явище суб'єктивного розподілу відповідальності за будь-який вчинок між декількома членами групи, в результаті чого рівень відповідальності кожного члена стає значно нижче початкового. Явище дифузії відповідальності виникає за умови вчинення дії або протидії групою людей і при цьому складно встановити, хто конкретно повинен нести за нього відповідальність. Дифузія відповідальності зазвичай спостерігається в групі або в натовпі людей[3].

Тобто, спостерігається закономірність – чим більше людей, тим нижче кожен з них оцінює рівень власної відповідальності за свої дії або бездіяльність[4]. В результаті, цей психологічний феномен проявляється в повній бездіяльності людей, які стали свідками надзвичайної ситуації, в тому числі протиправних дій.

Д. Дарлі та Б. Латане провели експеримент, в ході якого студенти підготовчого курсу психології Нью-Йоркського університету приймали участь в обговоренні адаптації до університетського життя і говорили один з одним про проблеми, які в них виникають. Всі учасники знаходилися в окремих кімнатах і могли спілкуватися виключно по телефону, причому тільки з однією людиною за раз. Всі студенти були поділені на три групи. Перша група вважала, що говорить тільки з однією людиною, друга — що з двома, а третя група думала, що спілкується з п'ятьма людьми. Насправді всі голоси були записані на плівку і досліджувані розмовляли з вигаданими співрозмовниками. На початку дослідження перший учасник повідомив, що він не може адаптуватися до життя в Нью-Йорку і що у нього через стрес іноді трапляються випадки

епілепсії. Далі слово передавалось наступному, після чого, коли всі висловилися по черзі, слово знову було надано першому студенту, і той симулював епілептичний приступ[5].

Дослідники чекали чотири хвилини і фіксували, скільки учасників допоможе студенту у критичній ситуації (тобто, хто з них покине кімнату і викличе експериментаторів). Як наслідок, вони помітили, що чим більше було число умовної групи, тим менше студентів приходило на допомогу. В групі, де було дві людини, майже всі 100% учасників закликали на допомогу і затримка складала менше хвилини. В групі, де було три людини, відсоток знизився до 85 і час затримки досяг трьох хвилини. У третій групі з шести чоловік допомагали 60% студентів і затримка склала близько чотирьох хвилин.

Таким чином, була підтверджена гіпотеза про те, що в основі такої поведінки лежить дифузія відповідальності. Так само психологи відзначили, що розподіляється не тільки відповідальність, але й вина та осудження.

Внаслідок дифузії відповідальності особа, перекладаючи відповідальність на оточуючих, просто не реагує на те що відбувається, хоча могла запобігти незворотнім наслідкам. Виникає питання, чи повинні такі особи нести відповідальність за свої дії чи бездіяльність. Стаття 136 Кримінального кодексу України закріплює відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або ж за неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження або смерть потерпілого. Постіндустріальна стадія розвитку людства вимагає переосмислення й уточнення багатьох положень кримінологічної теорії, перегляду традиційних підходів до боротьби зі злочинністю. На сучасному етапі кримінологія проходить етап формування нової парадигми, зміни наукового світогляду, генерування ідей та упровадження інновацій [8, 169].

Слід зазначити, що дослідження дифузії відповідальності надає можливість розробити заходи, які можуть змінити соціальну поведінку людей в критичних ситуаціях. Наприклад, знання і усвідомлення такого явища як дифузія відповідальності дозволяє людині взяти особисту відповідальність за власні дії і бездіяльність, люди стають більш чуйними в будь-якій ситуації, незалежно від

кількості сторонніх очей. А для інших людей, які потребують допомоги, для її отримання та запобігання розсіюванню відповідальності рекомендують звертатися за допомогою не до натовпу, а до конкретної людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головкін Б. М. Як стають жертвами злочинів // Проблеми законності. Вип. 136. 2017. С. 161 – 172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_136_19
2. Є. Івтушок. Ефект свідка. – Інтернет-видання N+1. Електронний ресурс: <https://nplus1.ru/blog/2018/12/10/bystander-effect>.
3. Bickman, L. (1972). Social influence and diffusion of responsibility in an emergency. // Journal of Experimental Social Psychology, 8, 438-445.
4. Т. Громова. Ефект свідка: чому люди проходять повз людину в біді. Електронний ресурс: <https://www.dsnews.ua/ukr/world/effekt-svidetelya-pochemu-lyudi-prohodyat-mimocheloveka-v-24082016201800>
5. М. Гончарова. Моя хата скраю: віктимблеймінг та віра у справедливий світ. – Інтернет-журнал Куншт. Електронний ресурс: <https://kunsht.com.ua/moya-xata-skrayu/людей>.
6. Tsytko, Victoria, Kateryna I. Alieksieieva, Iryna A. Venger, Oleksii V. Tavolzhanskyi, Nataliya I. Galunets, & Alona V. Klyuchnik. «Information Policy of the Enterprise as the Basis for the Reproduction of Human Potential in the Structure of Public Social Interaction.» Journal of Advanced Research in Law and Economics [Online], 10.6 (2019): 1664-1672. Web. 6 Nov. 2020.
7. Robotization of manufacturing process: economic and social problems and legal ways of their solution / О. Е. Kostyuchenko, Т. V. Kolesnik, Z. V. Bilous, О. V. Tavolzhanskyi // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. – Vol. 3, is. 30. – P. 454–462.
8. Головкін Б.М. Теперішнє і майбутнє кримінології // Проблеми законності. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2020. № 149. С. 168- 184. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/200724/205532>

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. В. Таволжанський